
PROBLEM PROZODIČNE ANALIZE SPONTANEGA GOVORA

Izhodišča za jezikoslovno analizo spontanega govora so nujno povezana z umevanjem vloge subjekta v izrekanju. Proces izrekanja razkriva temeljno vprašanje subjekta, ki se projicira v izrečeno, hkrati pa govor popolnoma določa govorceve subjektivne lastnosti. Spontani govor je v tem smislu najpogostejša in tipična jezikovna manifestacija, ki običajno poteka v enako tipičnem položaju govorne izmenjave dveh subjektov. Avtorja najprej na kratko predstavita historiat in teoretske okvirje jezikoslovne analize govora, v analitičnem jedru prispevka pa ponujata eno od možnih metodoloških rešitev za raziskovanje spontanosti v izrekanju. Metodologija temelji na novi klasifikaciji osnovnih govornih enot, pri čemer upošteva bistveno značilnost fragmentarnosti in redundantnosti v spontanah govornih izvedbah.

*O izrekanju presojava glede na posledice izrečenega.
Kar pa z izrečenim storimo, ostaja odprto. Lahko
namreč z njim naredimo cel kup stvari, kakor na primer
lahko ravnamo s pohištvo po tem, ko smo preživeli
obleganje ali bombni napad.*

Jacques Lacan: Še

0 Ekspozicija

Vprašanje znanstvene analize spontanega govora je eno od ključnih vprašanj sodobne lingvistične refleksije o jeziku. Zgodovinski razvoj jezikoslovja je malone v celoti minil v proučevanju pisnih oblik jezikovne rabe. Po drugi strani tradicionalna lingvistika jezik večinoma obravnava kot specifičen sistem pravil,¹ pri čemer je njegova raba najpogostejše drugotnega pomena. Čeprav je tudi Ferdinand de Saussure jezikovni sistem (*langue*) v nasprotju z rabo (*parole*) opredelil kot edini predmet jezikoslovne analize, pa je s svojimi dihotomičnimi formulacijami v bistvu dokončno določil razliko med slovničnimi izreki in splošno teorijo jezika ter tako vsem humanističnim vedam odprl pristop k razpravljanju o jezikovnem izrazu in njegovi substanci.

Strukturalno jezikoslovje, ki je iz Saussurjevih *Predavanj* izšlo, je jezik vseeno še naprej obravnavalo kot sistem odnosov, ki temeljijo na načelih razločevalnosti in

---

¹ Chomsky je npr. svojo skladenjsko teorijo v celoti izpeljal iz angleškega jezikovnega sistema.

zamenljivosti jezikovnih enot. Jezikovna enota si je status strukturne oblike zaslužila šele, ko je lahko vstopila v strukturalni sistem opozicij. Drugače rečeno: strukturalistično opisovanje jezikovnih enot (fonem, morfem, sintem,² leksem ipd.) v bistvu izhaja iz negativnih definicij; jezikovna enota je tisto, kar druge enote iz iste kategorije niso. Med prozodičnimi jezikovnimi enotami in izrazili so bile le naglasne oblike v določenih sistemih (v jezikih z nestalno določljivim naglasom) obravnavane kot akcentemi, stavčno³ intonacijo pa je strukturalna fonologija razglasila za nebitven⁴ pojav zunaj jezikovnega sistema.

Noam Chomsky intonacije ni podrobneje obravnaval, je pa iz svoje analize skladenjske kombinatorike in gradnje jezikovne kompetence prvi med jezikoslovci izluščil ugotovitev, da je govorec sposoben tvoriti stavek, ki ga še nikdar ni slišal. Trditev, ki govori o temeljni kreativnosti govora, je rezultat strogega strukturalističnega razmišljanja, vendar obenem vpeljuje bistveno komponento govorčeve zmožnosti: njegovo individualnost in njegovo subjektno vlogo.

1 Subjekt v govoru

V začetku dvajsetega stoletja je Sigmund Freud z analizo nezavednega izumil popolnoma nov, kompleksnejši pogled na človeka in povzročil zasuk v razvoju humanističnih ved. V filozofiji je psihoanaliza postavila človekovo odzivanje na zunanje in notranje impulze v središče humanistične analize, v nezavednem pa poiskala izvorno točko človekovega doživljanja. Jezikoslovje je v resnici zelo pozno reagiralo na psihoanalizo in z nekaj delnimi izjemami šele v šestdesetih letih v celoti sprejelo njene formulacije in jih vključilo v temelje razmišljanja o jeziku. Po mogočnem slovničnem podvigu, ki sta ga v Franciji pred drugo vojno izpeljala Jacques Damourette in Édouard Pichon⁵ in ki je zaradi prezapletene, didaktično neuporabne terminologije ostal na robu kanonizirane lingvistike, je bistveno vlogo govorečega subjekta v jezikovnem uvajanju in izvajanju⁶ do določene mere upoštevala še teori-

² André Martinet v *Funkcionalni slovnici francoskega jezika (Grammaire fonctionnelle du français, Crédif, 1979)* sintem opredeljuje kot »jezikovno enoto, ki jo je formalno in semantično mogoče razčleniti na dva ali več monemov«.

³ Koncept »stavčnosti« intonacije temelji na predpostavki, da so intonacijske strukture inherentno povezane s skladenjskimi oziroma da je delovanje intonacije odvisno od sintaktične zgradbe stavka. Normalno je, da je s takšnega izhodišča intonacijo težko videti drugače kot obrobni jezikovni pojav. Situacija je povsem drugačna, ko stavka ne obravnavamo več kot temeljno enoto jezikovnega izvajanja. Če raziskujemo realne mehanizme komunikacije (govornih izmenjav), potem ugotovimo, da sistemsko opredeljene stavčne oblike domala nikoli niso dosledno realizirane, da pa je prozodična slika izrečenega odločilen dejavnik izrekanja in soudeležbe v izmenjavi.

⁴ Med redkimi izjemami je Pierre Delattre, ki je leta 1966 napisal članek *Les dix intonations de base du français*, v katerem je določenim tipičnim intonacijskim dogodkom določil formalni status, ni pa se posebej posvečal t. i. izrazni vrednosti intonacijskih zasukov. Pozneje (1981) je Mario Rossi na univerzi Aix-en-Provence s sodelavci izdelal sistem intonacijskih oblik (intonemov) za francoščino. T. i. *intonologija* stavčno intonacijo opisuje v povezavi s skladnjo in jo obravnava kot fonološko kategorijo. Analizira potencialno razločevalno vrednost intonemov, vendar se v celoti izogne vprašanju komunikacijske vrednosti intonacije v govorni izmenjavi.

⁵ Jacques Damourette in Édouard Pichon (1911–1940): *Des mots à la pensée. Essai de Grammaire de la Langue Française*, zadnja izd. 1969, D'Arthey.

⁶ *Uvajanje* kot dinamično pojmovanje širitve lastne in drugih udeleženskih jezikovnih kompetenc, *izvajanje* kot jezikovna performanca oz. vsakokratna (sprotne) jezikovna aktualizacija.

ja strukturne pretvorbe, ki jezikovne izvedbe obravnava kot posledice kombiniranega delovanja globinskih (nevidnih, izvornih) in površinskih (vidnih, sprotnih) struktur.

Leta 1966 sta prvič izšla dva prelomna teksta, ki sta v jezikoslovno refleksijo dokončno vpeljala koncept govorečega subjekta. Émile Benveniste je v *Problemih splošne lingvistike* najprej kritično spregovoril o načelu arbitrarnosti jezikovnega znaka in ugotovil, da povezava med označencem in označevalcem ni poljubna, temveč *nujna*. Ugotovitev je obenem izhodišče za obravnavo označevalcev, ki nimajo stalnega označenca niti stalne reference, ampak v govoru potujejo in vsakokrat denotirajo udeležence v komunikaciji. Osebna zaimka *jaz* in *ti* sta za udeležence v jezikovni (govorni) izmenjavi veliko bistveneje kazalca udeležbe in komunikacijskih strategij kot pa anaforična označevalca prve oziroma druge osebe. Udeleženci v jezikovni izmenjavi ju izmenično uporabljajo vsak po svoje in takorekoč izključno vsak zase in drug za drugega. Elokutivni indic *jaz* je hkrati ključni element za raziskovanje vloge govorca v določenem komunikacijskem položaju. Sprotnost govora kot temeljna lastnost jezikovnega izvajanja je izhodišče še drugega velikega besedila z isto letnico izida, prvih *Spisov* Jacquesa Lacana, ki se, tako kot vsi filozofi, pravzaprav ves čas ukvarja samo z jezikom. Lacan posredno ugotavlja, da lingvistika kot znanstvena disciplina sama ne more razložiti delovanja jezika⁷ in da je k analizi govorečega človeka in govorjene človečnosti nujno pritegniti še vsa druga spoznavna polja. Koncept subjekta v govoru je namreč nemogoče zajeti kot opozicijsko, negativno kategorijo (kot tisto, kar vse drugo ni). Subjekt je individualna, se pravi nedeljiva kategorija, ki odpira temeljno vprašanje singularnosti (enkratnosti, nepopolnljivosti) udeležencev v komunikaciji. Zahtevnost problema je tudi v tem, da jezik kot uresničevalec subjekta v govornem izvajanju (*parole*) ne opisuje – kakor ponavadi mislimo – zunajjezikovnih referenc, temveč jih govoreči subjekt s svojimi jezikovnimi izvedbami sproti priklicuje (in sebe predvsem),⁸ jih ustvarja (in sebe tudi) in se vanje *všiva*. Zunaj izrečenega ni ničesar, z izjemo izrekanja, o katerem pa ravno tako teče beseda. Dejstvo ni prvič ugotovljeno, vendar je njegova reformulacija bistvena za razvoj jezikoslovja, ker zarisuje novo mejo v spoznavanju narave govora. S tem se pridružuje slavni maksimi 5.6 iz teksta *Tractatus logico-philosophicus* Ludwiga Wittgensteina »Meje mojega jezika so meje mojega sveta«,⁹ ki prav tako izhaja iz umevanja neizločljivosti subjekta iz analize jezikovnega izraza.

Tu namreč ni vprašanje, kaj je bilo prej: govor ali govorec. Po odgovor se niti ni treba zatekati k najvplivnejšemu tekstu zahodne civilizacije, čeprav je dejstvo, da res tiči v začetku Janezovega evangelija. Iz jezikoslovnih poučnih shem večinoma izhaja domneva, da se govorec sproti uvaja v svojo jezikovno zmožnost (in s tem

⁷ Pozneje je v tekstu *Še* svoje izvajanje o jeziku v nasprotju z lingvistiko (fr. *linguistique*) Lacan označil za *linguisterie*, ki mu pomeni psihoanalitsko razglabljanje o jeziku kot ključnem sprožilcu in posledici človečnosti.

⁸ »Comment t'appelles-tu?«, »Wie heisst du?« »Come ti chiami?«, »Kako se kličeš?«.

⁹ Navedek odpira enega od odločilnih lingvističnih terminoloških vprašanj, namreč vprašanje koncepta »jezik«. Zdi se, da bi jezikoslovec v tem smislu pri Wittgensteinu morda ustrezneje govoril o »izrazu«. S stališča filozofskega besednjaka ni pojmovni zadržek sicer nič manjši, a če izhajamo iz nujne konciznosti lingvističnega terminološkega materiala, je treba pojem »jezik« vsekakor posebej natančno opredeliti.

tudi sogovorca v njegovo) in na podlagi pridobljenega znanja v skladu s komunikacijskimi okoliščinami sproti sam izbira sredstva in načine svojega jezikovnega izvajanja. Če v ta razmislek vpeljemo neznanki »nezavedno« in »samodejnost« uporabe prvin govora, lahko ugotovimo, da ima govorec relativno zelo majhen nadzor nad procesom svojega govornega izvajanja. Svojo čuječnost usmerja zlasti v smisel izgovorjenega, manj pa v način izrekanja. Z drugimi besedami: govorec se zavestno večinoma posveča izrečenemu, izrekanje pa mora zaradi časovne stiske (in posebej v maternem jeziku) najpogosteje prepuščati govornim avtomatizmom, ki sooblikujejo njegovo jezikovno zmožnost. Govor, ki nujno obstaja pred uporabnikom, se torej postopoma vseljuje v bolj ali manj dojemljivega govorca in z vseh strani določa njegovo osebnost in njegovo nezavedno, ki se skozenj izraža. Pretežna samodejnost odzivanja na komunikacijske okoliščine (denimo pri čustveni reakciji) s seboj prinese tudi avtomatizem govornega načina. V resnici bi morali reči, da govorec sproti izbira svoje govorce. Temu odstavku bi lahko dali tudi naslov »Govor v subjektu«.

2 Teorija izrekanja

Sodobna filozofska (psihološka) analiza subjekta je torej jezikoslovje dokončno pripeljala k temeljiti obravnavi govorne investicije v jezikovno izvajanje in izmenjavo. Ker pa je subjekt v komunikaciji nujno tudi udeleženec¹⁰ v določenem položaju in okoliščinah, je njegove govorne izvedbe nujno analizirati v večplastnem kontekstu in kotekstu.

Izrekanje je torej v smislu subjektne vloge jezikovno (govorno) dejanje, ki v določenem jezikovnem in zunajjezikovnem kontekstu ustvarja govorne rezultate, te pa lahko okličemo za *izrečeno*. Izrekanje je torej individualno govorno dejanje, katerega posledica je smiselna aktualizacija izrečene pomenske¹¹ snovi, uporabljениh mehanizmov izrekanja in obenem aktualizacija govorečega subjekta samega. Poglavitna naloga jezikoslovcev, ki izhajajo iz teorije izrekanja, je torej v tem, da v izrečenih tvorbah iščejo prvine, ki jih je mogoče obravnavati kot sledi procesa izrekanja, potem pa skozi projekcijo subjekta v izrekanju opisati še delovanje, organiziranost in interakcijo med temi prvini.

S tega stališča so zanimive predvsem številne jezikovne enote, ki imajo kot del jezikovnega sistema svoj pomen, vendar se njihov smisel oblikuje šele v sprotnem procesu izrekanja: poleg udeleženskih indecev *jaz* in *ti* še mnoge druge deiktčne enote, kakršne so na primer *tu*, *tukaj*, *tukej*, *tuki*, *zdaj*, *zdej*, *zdele* in tako naprej, s katerimi govorec sproti posega v izrekanje zato, da postavlja časovno-prostorske (sprotne) meje v komunikacijo, ki fizično poteka v edini možni časovni točki nič in

¹⁰ Paradoks koncepta »subjekt« je ravno v tem, da ga razumemo kot označevalca za avtonomnega, suverenega uresničevalca lastnih intenc (v sintaksi tudi kot funkcionalno tematsko enoto), njegova etimološka provenienca pa označuje enkratno entiteto, ki je *podvržena* (lat. *sub-iectum*) sprotnim komunikacijskim okoliščinam. Tu dodajamo še njegovo bistveno karakteristiko podvrženosti samemu sebi.

¹¹ Prav tako je v teoriji izrekanja zavoljo jasnosti konceptov nujno razlikovanje med pomenom in smislom. *Smisel* izrečenega je aktualni rezultat izrekanja, v katerem govorec v kontekstu kombinira dane *pomene*.

točno v sredini subjektovega koordinatnega sistema: *hic et nunc*. Izrekanje torej razumemo kot skupek dejavnikov in dejanj, ki povzročajo in povzročijo nastanek tistega, kar je s tem procesom izrečeno. Teorija izrekanja se ukvarja z vplivom konteksta na govorno izmenjavo, s položajem, akcijami in reakcijami govorca in sogovorca v izmenjavi, s stopnjo in načinom njunega angažmaja v njej in s strategijami izražanja komunikacijskih namenov in psiholoških vzgibov udeležencev v govoru.

3 Koncept spontanega govora

Saussure bi rekel, da je spontani govor tisto jezikovno izvajanje, ki je med jezikovnimi aktualizacijami (*parole*) najmanj sistematično, najbolj individualno in najmanj opisljivo¹² z instrumentarijem strukturalnega jezikoslovja. Govorec pri svoji spontani jezikovni dejavnosti bolj ali manj nezavedno uporablja prvine vseh jezikovnih ravni, v ospredju analize spontanosti¹³ pa so prav elementi, ki jih tradicionalne slovnice ponavadi ne zajemajo: govorceve osebne govorne značilnosti (na primer vsakovrstna »mašila«, ki jih sicer na svoj način uporabljajo tudi drugi pripadniki določene jezikovne skupnosti) in prozodija, zlasti intonacija, ki deluje kot strateška usmerjevalka po dinamiki smisla v govorni izmenjavi.

Spontani govor je najpogostejša jezikovna manifestacija v najpogostejših (tipičnih) govornih položajih. Prostor spontanega izrekanja je običajno govorna izmenjava dveh udeležencev:¹⁴ prehajajoče intervencije govorca in sogovorca, ki prevzemata zdaj eno zdaj drugo vlogo in z izmeničnim¹⁵ izrekanjem posegata v strukturo smisla izrečenega. Gre za govor, ki nastaja brez vnaprej pripravljene vsebinske ali formalne predloge¹⁶ in pri katerem je projekcija govorečega subjekta v izrekanje najbolj izostrena. Subjekt (so)ustvarja komunikacijska dejanja in se v skladu s svojimi intencami v realnem času odziva na lastno govorno dejavnost in védenje, na dejavnost in védenje sogovorca (jezikovni kontekst) in na dinamične značilnosti komunikacijskih okoliščin (zunajjezikovni kontekst).

¹² F. de Saussure (1997: 20): »/.../ zmedena kopica heteroklitnih stvari brez povezave.«

¹³ Na segmentni fonetični ravni opazimo, da vtis spontanosti govora ne izhaja iz artikulacije akustično stabilnih jeder posameznih glasov, temveč iz slušnega zaznavanja gladkih prehodov med njimi.

¹⁴ Rezultati spontane jezikovne dejavnosti so govorceva temeljno osebna intelektualna lastnina, zato je pridobivanje korpusa spontanih govornih izvedb (denimo v primerjavi s sistematičnim nabiranjem pisnega jezikovnega materiala) razmeroma zahteven posel. Govorec mora izrecno privoliti v znanstveno uporabo izrečenega. Ker za zahtevnejše akustične analize raziskovalec potrebuje precej kvalitetne posnetke, govorcev v glavnem ni mogoče snemati skrivaj (čeprav bi s tem dobili najmanj zaznamovane zvočne dokumente), temveč snemanje izmenjav poteka v studiu, z gumbnimi mikrofoni in včasih tudi s kamerami. Takšne komunikacijske okoliščine seveda lahko močno okrnijo spontanost govornih izvedb, vendar po določenem času udeleženca v izmenjavi ponavadi pozabita na prisotnost smelne tehnologije in se pogovarjata neobremenjeno.

¹⁵ Proces govorne izmenjave je posebej težko racionalno pojasnjevati, ker je sestavljen iz nenehnega *prehajanja* vsebin, oblik in kontekstov. Prevzemanje udeleženskih vlog lahko v bistvu razumemo kot konstantno spreminjanje subjektivnega v objektivno – glede na to seveda, da je v danem momentu komunikacije subjekt vedno le eden. Kar pa je očiten paradoks, ker gre pri govorni izmenjavi v resnici zmeraj za konflikt dveh govorno operativnih subjektov.

¹⁶ Med spontane govorne izvedbe ne štejemo nobene vrste oralizacije (branja besedil), tako da medijski govor večinoma ni predmet analize spontanega govora. Medijske oralizacije so zanimive kot individualni poskusi govorne idealizacije v odnosu do predpisanih govornih norm.

Metodologija raziskovanja spontanega izrekanja je specifična in nadgrajuje tradicionalno opisovanje klasičnih morfosintaktičnih načel. Opredelitev analiziranih govornih enot je v osnovi¹⁷ usklajena z »negramatikalnimi«¹⁸ principi spontanega izrekanja, ki ne daje rezultatov v obliki idealnih stavkov ali stavčnih členov. Upošteva bistveno značilnost realnega govora: nujno fragmentarnost in *redundantnost* spontanega izrekanja, se pravi rezultat govorne ekonomije, ki jezikovnega izraza ne krči na kvantitativni minimum, temveč z anaforičnimi sredstvi v govoru sproti širi in utrjuje smisel izrečenega. Metodologija je torej utemeljena na podlagi govornih mehanizmov, strategij in sprotne nadzora izrekanja, pri čemer za dosego svojih komunikacijskih ciljev govorec aktualizira prepoznavne prozodične (intonacijske) sheme in druge individualne govorne prijeme.

4 Metodologija prozodične analize spontanega govora

Metodologija, ki je bila razvita na univerzi Sorbonne Nouvelle – Paris III pod vodstvom M. A. Morel, na podlagi korpusa številnih govornih situacij proučuje zgradbo spontane govorne izmenjave in vlogo prozodije kot strateškega zvočnega sredstva za doseganje komunikacijskih namenov v spontanem govoru. V delu *Grammaire de l'intonation*¹⁸ (1998) avtorja M. A. Morel in L. Danon Boileau najprej terminološko pojasnita svoje stališče do vloge intonacije v govoru. Obravnavata jo z vidika teorije izrekanja in ji pripisujeta na eni strani konvencionalno vlogo, ki se kaže v členjenju govorne verige na homogene smiselne sestavine, hkrati pa ikonično¹⁹ vlogo, ker označuje čustva, mnenja: z njo govorec pokaže, kakšen odnos ima do naslovnika ali do tega, o čemer teče beseda.²⁰

4.1 Osnovne vrednosti intonacijskih kazalcev

Vsak od štirih akustičnih kazalcev, ki oblikujejo intonacijo (osnovni ton, jakost, tempo in premori/tišine) ima v govoru svojo osnovno vlogo, njihovo prepletanje pa v povezavi s skladnjo in drugimi jezikovnimi strukturami gradi govoričev strategijo pri doseganju komunikacijskega namena.

Tonska višina (F0) kaže predstavo, ki jo ima govorec o razmišljanju tistega, na katerega naslavlja svoje besede (torej si zamišlja, ali bo tisto, kar bo povedal, poslušalec razumel ali ne). Z dvigom tonske višine bo govorec poskušal pritegniti

¹⁷ Osnovna definicija govornih enot temelji na komunikacijskih načelih in specifičnih (tudi prozodičnih) sredstvih izrekanja. Opisovanje mikrostrukture posameznih govornih enot se v podrobnejših analizah delno naslanja tudi na skladenjske koncepte.

¹⁸ Tukaj prvič uporabljamo pojem *intonacija* s pomenom, kakršnega zajema izbrana metodologija. Intonacije v analizi ne bomo pojmovali kot potek tona v govorni intervenciji, temveč kot celosten koncept prozodije, ki vključuje sočasno delovanje sprememb višine osnovnega tona, jakosti, trajanja in premorov v diskurzu.

¹⁹ Med možnimi terminološkimi rešitvami za »ikoničnost«¹⁹ sta tudi pojem »izrazna«¹⁹ ali »stališčna«¹⁹ vrednost.

²⁰ Metodologija se eksplicitno ne ukvarja s pojasnjevanjem kognitivnih procesov, ki potekajo v času govorne izmenjave, oziroma jih praviloma izvaja na predvidevanje možnih tipičnih akcij in reakcij udeležencev v izmenjavi (npr. »oblikovanje izrekanja«, »umestitev ugovora ali drugih reakcij«¹⁹ ipd.).

naslovnikovo pozornost ali opozoriti na mesto, kjer bi lahko prišlo do nesporazuma, s spustom osnovnega tona pa bo pokazal nezanimanje za to, kaj si o njem oziroma o izrečenem misli sogovorec.

Jakost zaznamuje način, kako govorec uravnava govorni poseg, kako si torej predstavlja, da bo vodil pogovor (ali z zmanjševanjem jakosti prepušča besedo sogovorniku ali pa hoče nadaljevati in zato povečuje jakost). Kadar govori več ljudi hkrati, bo obdržal besedo tisti, ki govori z največjo jakostjo in najvišjim tonom.

Tempo govora kaže, kako je govorec organiziral potek svojega izrekanja. Spreminjanje dolžine glasov pri govorjenju kaže na stopnjo pripravljenosti govorečega, da formulacijo izpelje, in na njegovo samozavest: daljši zlogi bodo torej pomenili zavedanje govorečega, da bi se lahko bolje izrazil, pa za to ne najde prave formulacije.

Četrty kazalec intonacije, **premori in tišine**,²¹ zaznamuje preobrat v že določenem diskurzivnem okviru. Premor predvsem tistemu, ki posluša, omogoči strnitev izrečenega v jasen smisel, ali pa omogoči, da se neko operacijo izbriše, čeprav je bila že začeta. To pomeni, da pomen izrečenega pride jasneje do izraza, če sledi kratek premor.

Intonacijski kazalci v spontani govorni izmenjavi delujejo *sočasno*, njihov preplet pa kaže odnos do naslovnika.

4.2 Soizrekanje, sogovor

V spontanem govoru hoče tvorec sporočila glede na svoj komunikacijski namen z vsakim govornim dejanjem doseči določen cilj. Zato se vedno obrača na naslovnika: pri tem ga upošteva ali ne, v vsakem primeru pa bo zavzel enega od možnih položajev. Kako se bo govorec čim učinkoviteje izrazil, je odvisno od tega, kar misli o naslovniku, njegovem znanju, prepričanjih in jezikovni zmožnosti.

Upoštevanje naslovnika Mary-Annick Morel zajame z opredelitvijo dvojne igre predvidevanj v spontanem govoru, ki jih uporablja govorec. Poimenuje ju **soizrekanje in sogovor**.²²

Prvo predvidevanje, **soizrekanje**, se z uporabo variacije osnovnega tona (F0) nanaša na pričakovanja in morebitne ugovore tistega, na katerega se izjavljalec obrača, torej na reakcije, ki jih izjavljalec predvideva od poslušalca (kaj torej govoreči misli, da naslovník misli o tem, o čemer tvorec sporočila govori).

Drugo predvidevanje, **sogovor**, daje pravico do besede. To pomeni, da je govorec ves čas pozoren, ali bo njegov poslušalec morda zahteval besedo in temu prilagaja tudi intonacijo. Če jakost narašča, to pomeni, da hoče govorec uveljaviti svojo pravico do besede, pri padajoči jakosti pa daje sogovorniku vedeti, da mu pravico do besede prepušča.

²¹ Fr. »pause« in »silence«; M. A. Morel razlikuje premore in tišine glede na trajanje.

²² Fr. »coénonciation« in »colocution«.

Prek osnovnih vrednosti intonacijskih kazalcev smo očrtali teorijo soizrekanja in sogovora. Z naslednjo stopnjo pa bomo na podlagi sklepanja o namenu govorca, da hoče naslovnikovo pozornost pritegniti ali ne in da mu hoče ali noče prepustiti besede, poskusili določiti enote analize. Zamejili jih bomo na podlagi govorceve rabe intonacije kot strateškega sredstva v določenih situacijah spontanega govora.

5 Enota analize (govorjeni odstavek)

Pričujoča analiza spontanega govora intonacijo obravnava kot jezikovno strukturo, ki ni odvisna od delovanja drugih jezikovnih ravnin, tj. skladnje, morfologije, semantike itd., temveč jih v procesu izrekanja dopolnjuje. Ugotovili smo že, da nam intonacijski kriteriji pomagajo, da na podlagi zgoraj predstavljenih osnovnih vrednostih intonacijskih kazalcev sklepamo o govorcevem odnosu do naslovnika in do povedanega, s čimer tvorec sporočila uravnava soizrekanje in sogovor. Na podlagi tega lahko določimo osnovno enoto za analizo spontanega govora, **govorjeni odstavek**.

Sklepamo, da govorec sklene miselno enoto takrat, ko pokaže nizko stopnjo interesa do reakcije sogovorca na to, kar je povedal (soizrekanje), in takrat, ko ga ne bo več zanimalo, ali bo ohranil besedo ali ne (sogovor). To pomeni, da osnovno enoto analize spontanega govora lahko določimo s **sočasnim padcem višine osnovnega tona in jakosti**.

Govorjeni odstavek je bil kot najmanjša enota govornega diskurza poimenovan po analogiji z definicijo tega pojma v pisanju: besedilo je urejeno v odstavke, ki so med seboj ločeni s presledkom in z umikom vrstice v začetku. V govornem jeziku pa nadsegmentalni oziroma intonacijski kazalci omogočajo ločevanje diskurza v odstavke.

Ko se spustimo v podrobnejšo analizo členov govornega odstavka, ugotovimo, da mora razčlemba njegovih ključnih sestavin, *preamble* in *reme*, temeljiti prav na elementih, določljivih s formalno analizo zgradbe stavka, torej na oblikoskladenjskih in leksikalnih kriterijih.

5.1 Preambula

V spontanem govoru je način, kako bo govorec izrekel vsebino misli in uravnava gradnjo posameznih govornih enot, odvisen od njegovega zaznavanja lastnega izrekanja in reakcij sogovorca. Preambula predstavlja v govornem odstavku uvodni del, ki pripravlja celotno kontekstualno podlago za izvedbo celotnega govornega odstavka. Zato se v tem delu procesi upovedovanja odnosa do predmeta govora in do naslovnika pokažejo najbolj jasno. Preambula je lahko sestavljena iz naslednjih elementov, ki si sledijo v bolj ali manj stalnem vrstnem redu:

Vežalo je sredstvo, s katerim sogovorniku pokažemo, da sledimo njegovemu govorjenju, ali umestimo svoje izrekanje v kontekst tistega, kar je že bilo izrečeno. Vežala pripadajo besednima vrstama veznikov (*ker*) in prislovov (*potem*), velikokrat pa zaznamujejo odnos do naslovnika in do predmeta izrekanja v spontanem govoru (*a veš, v bistvu*).

Gledišče izraža identiteto subjekta, ki z izrekanjem posreduje (svoje) mnenje, govorec pa ga uporablja tudi kot indic za osebno izkušnjo (*jaz se spomnim da; on mi je reku da*).

Ločeni modus z epistemično oziroma ocenjevalno vrednostjo kaže stopnjo prepričanosti govorca o informaciji, ki jo želi podati. Ločeni modus in gledišče sta torej kazalca modalnosti (*dobra ideja bi bla met*).

Okvir je sredstvo, s katerim govorec opredeli referenčno področje, v katerem se bo izrekanje razvijalo, kar je nujno za interpretacijo tistega, kar sledi (*če pa to ugotoviš*). S tem govorec »pripravi teren« za učinkovito umestitev reme.

Ločeni leksikalni del uvede referenco argumenta, ki podpira predikacijo v remi. To je navadno zadnji del preambule, ki je intonativno ločen od reme, saj je podan z rastočo tonsko višino, rema pa se začne na nižji tonski višini. Dvig jakosti in osnovnega tona F0 v leksikalnem delu, ki je zadnja sestavina preambule, lahko razložimo s sogovorom in soizrekanjem, ker govorec na tej točki daje vedeti naslovniku, da je zanj ključnega pomena, da je njegov govorni poseg dobro sprejet in da ne izgubi pravice do besede.

Če predstavljeno teorijo primerjamo s klasifikacijo »tema–propozicija«,²³ ki izhaja iz skladnje pisnih besedil, ugotovimo, da je ločeni leksikalni del v sestavi spontanega govora tisto, kar je v skladenjski strukturi pisnega besedila tema, ki ji sledi propozicija. To pa pomeni, da se tema v spontanem govoru prav zaradi nezgoščenosti preambule praviloma pojavi šele tik pred remo.

Zgornje definicije uvodnega dela govornega odstavka ponazarja razčlenjeni primer (1), ki kaže, da je preambula lahko resnično dolga, čeprav ni nujno, da so v vsakem govornem odstavku zastopane vse sestavine:

(1)

Preambula:

Vezalo	gledišče	ločeni modus	Okvir	ločeni leksik. del
ja no v bistvu	jaz	pa verjamem e stoprocentno	da bi par let nazaj e da bi ko sem bla še v gimnaziji	moji starši

Rema:

enak odreagiraj

5.2 Rema

Videli smo, da v preambuli govorec predvsem doseže soglašanje glede predmeta diskurza in načina, kako ga obravnavati. Rema sledi preambuli, vendar jo Morel in Danon-Boileau (1998: 45) v nasprotju s klasičnim poimenovanjem reme kot informativnega jedra izreka obravnavata s komunikacijskega vidika, torej kot izraz svoje enkratne trenutne pozicije, ki jo govoreči ponudi v sodbo sogovornu.

²³ V terminologiji francoske generativne slovnice (npr. J. Dubois) je »tema« v členjenju diskurza tisto, o čemer teče beseda, »propozicija«, »predikat« ali »komentar« pa tisto, kar je o temi povedano.

Rema je običajno zelo kratka. Njen intonacijski obris ima obliko zvona (nizko-visoko-nizko), kar se ujema z razlago predstavljenih intonacijskih strategij, ki jih bo govorec uporabil (gl. soizrekanje in sogovor).

Tudi s skladijskega vidika ima rema precej razlikovalnih značilnosti. Lahko jo uvaja neosebna glagolska oblika ali pa se oblikuje okrog osebne oblike glagola.

Tipična rema se torej oblikuje na dva načina:

a) okrog neosebne glagolske oblike (deležje, nedoločnik) ali z anaforično rabljenim prezentativom *to je*:

(2)

Prembula	rema
oprostite gospod	<i>je pa že zaseden</i>
če ti pa povem da nima smisla	<i>hodit tja</i>
oprosti da ti moram to tko rečt ampak to	<i>je noro</i>
ja vem gospa ampak to	<i>ni čez štrnajst dni to je že ta vikend</i>

b) okrog osebne glagolske oblike:

(3)

Prambula	rema
ja vem ampak men se zdi da pr magisteriju	<i>maš pa že celo raziskavo za narest</i>
pa to se ne da povedat	<i>kok smo se režal</i>
ni problema gospod	<i>smo že rezerviral</i>
ja gospa, smo vam našli en let ob 8.15	<i>najprej mate adriin let</i>
pristanek v parizu ob 9.55	<i>potem pa od alitalie</i>
sam ne mi pozabit da ena minuta posnetka	<i>pomen eno uro transkripcije</i>

Včasih se rema zaključi s posebnim **končalom**²⁴ kot na primer *ne, a razumeš* ali *a veš*, ki imajo posebne intonacijske značilnosti:

(4)

in tip gre in mi sune torbico *razumeš*
mislj jst sem mislna da se mi bo zmešal *ne*

5.3 Reategorizacija

Večina težav pri določanju enote analize spontanega govora izhaja iz dejstva, da v nasprotju s stavkom v pisnih besedilih v spontani govorni izmenjavi popolnoma stabilna enota, ki bi jo določeni kriteriji lahko natančno ločevali od naslednje enote analiziranega korpusa, ne obstaja. Razlog za to je verjetno dejstvo, da je tvorjenje govornega sporočila pojav, ki je neogibno podvržen sprotnosti, zato govorec sproti načrtuje zgradbo svoje intervencije in s tem velikokrat povzroči, da z enim govorjenim odstavkom uvede naslednjega. Če torej govorec hoče obdržati naslovnikovo pozornost, bo na koncu reme z dvigom tonske višine izvedel *reategorizacijo*²⁵ in s tem povzročil, da odstavek postane preambula za naslednji odstavek (primer (5)):

²⁴ Mojca Schlamberger Brezar v svoji doktorski disertaciji *Skladijski in pragmatični vidiki povezovalcev v francoskih utemeljevalnih besedilih* (2000) to govorno prvino imenuje »končaj«.

²⁵ S pojavom reategorizacije se ukvarja intonologija, pa tudi Pierre Delattre že govori o kontinuitativu oz. nadaljevalnem intonemu kot fonološki obliki.

(5)

Preambula	Rema
a veš mi smo mel una vrata (F0+)	
pač	k jih ni treba s ključem zaklepat (F0+)
Ampak	je sam una bunkica (F0+)
in pač ko si zaprl vrata (F0+)	
ne vem k si šel smeti nest al pa karkol (F0+)	
	je blo vedno vse odprt (F0-) ²⁶

5.4 Vezala

Vezala so znotraj govornega odstavka pomembna vez med tistim, kar je že bilo izrečeno, in tistim, kar še bo izrečeno. Kljub skromnosti njihove semantične vrednosti v konkretni situaciji izrekanja pa izstopajo kot nosilci smisla, ker njihova intonacijska oblika kaže stopnjo pripravljenosti sporočila, ki ga ima govorec namen izreči, odnos do naslovnika in teme, o kateri govori.

Na podlagi njihove komunikacijske vrednosti lahko določimo štiri glavne vloge, ki jih vezala lahko izvršijo v spontanem govoru:

- a) uravnavajo soizrekanje, ki kaže odnos do morebitne reakcije naslovnika na to, kar se govorec pravkar pripravlja izreči (*a veš, a razumeš, v bistvu*);
- b) modulirajo referenco (*na primer, recimo*);
- c) omejujejo referenčno področje (*glede, kar se tiče, tipa*);
- č) strukturirajo pripoved ali argumentacijo (*se prav, pol pa, ampak*).

6 Primer analize spontane govorne izmenjave v slovenščini

6.1 Snemanje in specifika korpusa

Korpus je bil posnet v okviru magistrske naloge Ane Zwitter pod mentorstvom Mary-Annick Morel, ki se je ukvarjala s kontrastivno analizo spontanega govora v francoščini in slovenščini. Snemanje smo opravili 15. aprila 2003 na domu enega od govorcev v Trzinu, uporabili smo dva minidiska Sony in dva gumbna mikrofona.

Celoten posnetek traja 45 minut, za potrebe raziskave smo naredili 5 minut perceptive transkripcije in znotraj tega segmenta 90 sekund transkripcije v programu PRAAT, ki omogoča akustično obdelavo zvočnega signala vsakega govorca posebej.

Govorca se poznata že iz gimnazijskih let in se hitro začneta sproščeno pogovarjati, tako da po 10 minutah začetne napetosti zaradi prisotnosti mikrofona ni več zaznati. Andrej, 27-letni arhitekt, ki v analiziranem segmentu deluje kot govorec, ki

²⁶ Na tem mestu velja še enkrat poudariti, kako pomembno vlogo imajo pri razčlembi spontanega govora intonacijski kazalci. Izrek *mi smo mel una vrata (F0+)*, ki je izrečen z zvezno tonsko višino, smo v tem primeru določili za del preambule, in sicer okvir, s katerim govorec definira referenčno področje, v katerem se bo njegovo izrekanje razvijalo, kar je nujno za interpretacijo tistega, kar sledi. Skladenjsko zelo podoben izrek bi z drugačno intonacijsko obliko lahko imel vlogo reme: *ampak mi (F0+) smo pa mel una vrata* bi tako razdelili na preambulo (*ampak*: vezalo, *mi*: leksikalni del) in remo (*smo pa mel una vrata*).

vodi izmenjavo, dela v lastnem podjetju in se v času snemanja pripravlja na natečaj za ureditev ljubljanskega predmestja. Gašper, govorec, ki v predstavljenem korpusu nastopa kot udeleženec izmenjave, ki spremlja govorničovo argumentacijo, je sedmo leto zaposlen kot klarinetist v ljubljanski Operi, končal pa je tudi študij primerjalne književnosti.

Govorca se začneta pogovarjati o trženju kulture in o tem, kaj počnejo ljudje, o katerih nikdar ne slišimo, pa v senci velikih dogodkov in velikih umetniških talentov obračajo ogromne količine denarja.

6.2 Dogovorjeno označevanje transkripcije

Zaradi zahtevnosti transkripcije so za pravilno branje izbranega segmenta govorne izmenjave nujne naslednje oznake:

- # – potek ene izjave je prekinjen z drugo, glasova obeh govorcev se začneta prekrivati;
- ## – konec prekrivanja glasov;
- { } – premor, trajanje premora v stotinkah sekunde je označeno znotraj zavrtih oklepajev;
- // – prekinitev skladenjske enote;
- :: – podaljšano trajanje glasu; bolj, ko je glas podaljšan, več je znakov : / :: / ::: ...;
- VEL – jakostno poudarjen zlog ali beseda;
- > – rekatégorizacija reme v preambulo za naslednjo remo;
- § – označuje govorjeni odstavek.

Transkripcija

A ₁	če ti recimo {11} mislim ti ne smeš {16} ti gledaš kot {16} v tvojem primeru si jaz
G ₁	
A ₂	tko predstavljam da {34} sestaviš nek {16} fes// ne vem progr#am## festivalski al pa
G ₂	#ja:##
A ₃	ne vem sestaviš #nek## festival in ti stojiš kot {60} ime za te:m {21} nek trejdmark
G ₃	#ja:##
A ₄	#to si ti::## {35} mislim TO je tvoj uspeh {55}
G ₄	#to je fu:l ja## ja

6.3 Razčlemba korpusa na govornjene odstavke in analiza govornih enot

§1

preambula 1 (okvir + vezalo)

če ti recimo {11}

Z nedokončanim okvirjem *če ti* govorec definira referenčno področje, ki je nujno za interpretacijo tistega, kar sledi. Okvir je strateško sredstvo argumentacije v diskurzu, s katerim govorec dosega večjo kredibilnost pri naslovniku, ker z njim opisuje, v kakšnih razmerah je njegova zamisel najboljše izvedljiva. Z vezalom *recimo* govorec poviša že tako visoko melodijo izreka, torej gre za soizrekanje, kar pomeni, da govorca skrbi reakcija naslovnika na to, kar govori, zato hoče z zastavljenim okvirjem pritegniti njegovo pozornost. Hkrati opažamo močno jakost izrekanja, zato lahko sklepamo, da govorec hoče obdržati besedo ne glede na to, da njegova formulacija v danem trenutku še ni zasnovana.

preambula 2 (vezalo)

mislim

Z vezalom *mislim* govorec zniža višino osnovnega tona in s tem preneha kazati neposredni interes, da bi pritegnil naslovnikovo pozornost. Zato nizko intonirano vezalo razlaga predvsem položaj, v katerem se govorec osredotoči sam nase.

rema 1 – nedokončana

ti ne smeš {16}

Takoj po nizko intoniranem vezalu *mislim* se melodija spet zviša, ker se govorec eksplicitno obrne na naslovnika z zaimkom *ti*, hkrati pa za jedro glagolske zveze uporabi naklonski glagol *ne smeš*. Reme govorec ne dokonča, zato ta ostane visoko intonirana, in ker ne najde prave formulacije, se po kratkem premoru (16 cs) odloči za nov začetek.

rema 2 – nedokončana

ti gledaš kot {55}

Nov začetek, zbran okrog osebne glagolske oblike, ki spet naslavlja sogovorca, ohranja visok osnovni ton (soizrekanje) in močno jakost (sogovor). Zadnja enota tega diskurzivnega člena pred prekinitvijo zastavljene skladenjske strukture, veznik *kot*, pa je po trajanju daljša od drugih, kar kaže, da govorec še ni do konca izpeljal svoje formulacije. Izkaže se, da je močna jakost z začetka izrekanja učinkovala, saj mu sogovorec ne vzame besede, čeprav potrebuje 55 cs dolg premor, ker ni razvil zastavljene strukture.

preambula 3 (okvir + leksikalni del)

v tvojem primeru

Preambula je v začetku podana z nizkim tonom, vendar se njegova višina močno dvigne, takoj ko se govorec s pridevnikom *tvojem* izrecno obrne na naslovnika. Govorec uporabi okvir, da bi z naslovnikom dosegel soglasje o predmetu diskurza in ga prepričal, da bo zdaj svojo teorijo apliciral na njegov primer.

Leksikalni del, ki ga v tem primeru predstavlja subjektivi indic *jaz*, predstavlja zadnji del preambule, zato ga zaznamujeta visok ton in poudarjena jakost.

rema 3

tko predstavlam {34}

Rema, katere smisel govorec poskuša formulirati že od začetka analiziranega segmenta, je glede na prejšnje diskurzivne člene podana z razmeroma nizkim tonom, izstopa le poudarjeni *tko* na začetku, ki od preambule ni ločen z nižjo tonsko višino. To razlaga dejstvo, da govorec besedo *tko* izpostavi zato, ker je to katafora za vse, kar sledi v naslednjem govorjenem odstavku.

Razmeroma nizka tonska višina razlaga soizrekanje, ker govorca očitno ne skrbi reakcija naslovnika, ampak se osredotoči na formulacijo lastnega mnenja. Čeprav še ni navedel ključnih vsebinskih točk argumentacije, je skladenjsko njegova intervencija zdaj končno zaokrožena (konec glavnega stavka). Od zadnjega poudarka naprej (*tko*) sočasno padata tonska višina in jakost, koncu reme pa sledi tudi 34 cs dolg premor, zato lahko na tej točki zamejimo prvi govorjeni odstavek.

§ 2**rema 1 > preambula 1**

{34} da {55} sestaviš nek fes// {16}

ne vem program #fe##stivalski

Nov govorjeni odstavek se začne na nizki tonski višini in s podaljšanim trajanjem podrednega veznika *da*. Njegova skladenjska vloga se tako spoji z vlogo vezala pri oblikovanju formulacije, kar dokazujejo podaljšano trajanje ter premora pred njo (34 cs) in za njo (55 cs). Po drugem, razmeroma dolgem premoru bi pričakovali takojšnje nadaljevanje skladenjske strukture brez prekinitve, vendar se govorec kljub hitremu začetku na *sestaviš nek fes//*, kjer je povprečna dolžina zloga le 13 cs, tudi hitro ustavi.

Gre za samopopravek, saj se govorcju očitno zazdi, da v izrekanju ni bil dovolj natančen, zato novo strukture ne nadaljuje samo z dopolnitvijo, ampak se po 16 cs dolgem premoru vrne nazaj in uvede še novo vezalo *ne vem*. Ves drugi del reme, ki sledi prekinitvi zaradi samopopravka, je intonacijsko neznatno moduliran; enakomerno nizka tonska višina in jakost se zvišata šele na naglašenem zlogu besede *program*, kjer je tudi vsebinski poudarek, ker je tu vnešena nova informacija glede na prvotno zastavljeno remo.

intervencija sogovorca

#ja##

Z indicem soglašanja *ja* sogovorec pokaže, da sledi govorničevi argumentaciji. Sogovorec intervenira 40 cs po samopopravku govorca, kar je povprečni čas, ki ga potrebujemo, da se odzovemo na zahtevo po povratni informaciji ali na težave, ki jih ima govorec z izrekanjem tistega, kar hoče povedati.

preambula 2 (vezalo + vezalo + ločeni modus)

al pa ne vem

Podobno kot v prejšnjem primeru govorec išče ustrezen način, s katerim bi dokončal svojo formulacijo, vendar to izreče s tako hitrostjo (povprečna dolžina zloga je 8 cs), da celotna preambula dobi vlogo vezala, ki uvaja remo.

rema 2 > preambula 3

sestaviš #nek## festival

Rema vsebinsko v primerjavi z govorničevima prejšnjima dvema poskusoma iz reme 1 ne prinese nič novega, vendar je njena skladenjska zgradba prva, ki teče brez prekinitev in samopopravkov od osebne glagolske oblike do predmeta *festival*, ki je podan z močno jakostjo in naraščajočo tonsko višino. Zato rema 2 deluje kot preambula za remo 3, kar kaže na govorničevo željo, da kljub nezmožnosti navajanja novih argumentov noče izgubiti besede.

intervencija sogovorca

#ja##

Sogovorec se manifestira približno 50 cs po padcu jakosti na zelo hitro izgovorjeni preambuli *al pa ne vem*, kar je povprečni čas reakcije na govorničevo željo po povratni informaciji v daljši govorni intervenciji.

rema 3 > preambula 4

in ti stojiš kot {60} ime za tem {21}

Remo 2 smo na podlagi intonacijskih kazalcev z rekategorizacijo opisali kot preambulo za remo 3, kar potrjuje tudi argumentacijski vidik, ker je rema 2 tudi vsebinsko hipotetični okvir za remo 3, ki naj bi nastopila kot dejanski argumentacijski nasledek njegove formulacije iz reme 2. Tonska višina in jakost se tik pred premorom za *kot* spustita na nižjo raven, vendar govorec skozi 60 cs dolg premor ohrani besedo, ker je dovolj očitno, da bo z nadaljevanjem te skladenjske strukture kljub trenutni nezmožnosti, da bi do konca formuliral izrek, uvedel nov argument.

Analizirana rema je zaradi močnega dviga tonske višine in jakosti rekategorizirana v preambulo za remo 4, poleg tega pa je zadnji poudarjeni zlog tudi podaljšan

(35 es), kar nakazuje, da ima govorec naslovniku še nekaj povedati, pa še išče pravi način, da bi to formuliral.

rema 4 > preambula 5

nek trejdmak #to si ti## {35}

Razmeroma dolg premor iz prejšnje reme govorceu ne zadostuje, da bi se dovolj natančno izrazil, zato v okviru bolj ali manj iste vsebine še enkrat na drugačen način pove, kako si predstavlja, da bi se morala razvijati naslovnikova situacija. Obravnavana rema je primer tipične govorne strukture; po principih ekonomičnosti v skladnji pripravljenih (nesprotnih, nespontanah) besedil bi uporabnik isti pomen lahko izrazil s *ti si nek trejdmak*. Govorec namreč svoje sporočilo gradi tako, da najprej izreče, kar mu je najvažnejše (trejdmak), šele potem se mu zazdi nujno, da to razloži. Princip (redundantne) anaforičnosti, ki ga predstavlja struktura *nek trejdmak to si ti*, je torej nujen v smislu strukturiranja spontanega govora in oblikuje smisel sporočila, ki deluje kot kazalec govorcevih miselnih procesov pri oblikovanju vsebine njegove misli in njegovega odnosa do zadeve.

Na zadnjem delu reme, osebni zaimku *ti*, opazimo močen dvig jakosti in tonske višine, ker govorec eksplicitno nagovori naslovnika. Hkrati pa gre za nujno rekategorizacijo reme 4 v preambulo za remo 5, če hoče govorec obdržati besedo (sogovor), ker se sogovorec tokrat manifestira bolj agresivno kot doslej.

intervencija sogovorca

#to je ful ja##

Intervencija sogovorca ostane v mejah pritrjevanja in sporočanja, da se strinja z govorcevo argumentacijo, zato sklepamo, da Gašper še ne namerava prevzeti besede. To dokazujejo intonacijski kazalci, saj jakost na najvišji točki njegove intervencije dosega srednjo raven njegovega jakostnega razpona, višina osnovnega tona pa ostaja nizka.

preambula 6 (vezalo)

mislim

Vezalo *mislim* je spet podano z nizko tonsko višino in jakostjo, govorec se torej osredotoča nase in na svojo formulacijo.

rema 5

TO je tvoj uspeh {55}

Andrejeva argumentacija se z remo 5 razvije do najvišje točke, saj je izčrpal možnosti, s katerimi je znal predstaviti svoje razmišljanje. S poudarjenim zaimkom *TO*, na katerem jakost in višina osnovnega tona dosežeta najvišjo raven celotnega korpusa (240 Hz, 93 dB), govorec še enkrat povzame ključno besedo prejšnje reme, *trejdmak*, hkrati pa se nanese na svojo argumentacijo v celoti.

intervencija sogovorca

ja

60 cs po močni jakostni in tonski modulaciji na *TO* Gašper odreagira na govorčev poudarek in spet pokaže, da je sledil njegovemu izrekanju.

7 Sklep

Jezikoslovna analiza spontanega govora izhaja iz teorije izrekanja (fr. *énonciation*), ker mora v izhodišču upoštevati in presojeti vlogo govorečega subjekta v konstruiranju izrečenega, in sicer v tipični situaciji govorne izmenjave. Raziskovalna metodologija zato temelji na razumevanju specifike spontanega izrekanja, v katerem se jezikovne strukture praviloma ne oblikujejo po načelih klasičnih skladenjskih klasiifikacij. Govoreči subjekt v izrekanje v realnem času komunikacije projicira svoje individualne posebnosti, zato je njegov govor nujno analizirati z mislijo na mehhanizme redundance, s katerimi govorec postopoma kreira svoj smisel, ne dokončuje diskurzivnih enot ali jih večkrat ponovi, zastaja ali pohiteva, funkcionalno zvišuje ali znižuje tonsko vrednost ali jakost zvočne snovi, ki oblikuje njegovo sporočilo. V ospredje takšne analize stopajo prozodične prvine govora, ki jih subjekt uporablja kot strateška sredstva za doseg svojih komunikacijskih ciljev in oblikovanje poteka govorne situacije.

V spontani govorni izmenjavi ima vsak izmed kazalcev intonacije svojo osnovno vlogo, te pa se med seboj prepletajo in se koherentno povezujejo s skladenjsko strukturo. Tonska višina je povezana z govorčevo željo po tem, da bi pritegnil naslovnikovo pozornost, in zato izhaja iz soizrekanja. Izrečena jakost je odvisna od tega, ali si govorec želi obdržati besedo ali jo namerava prepustiti sogovorniku, zato uresničuje sogovor. Spremembe v trajanju posameznih segmentov nakazujejo stopnjo organiziranosti sporočila, ki ga govorec izreka, premori pa udeležencem omogočijo, da izrečeno analizirajo in se pripravijo na nadaljevanje. Na podlagi intonacijskih kriterijev, ki sodelujejo pri predvidevanju govornika, kakšna bo naslovnikova reakcija na izrečeno, lahko zamejimo osnovno enoto analize, govorniki odstavki, in razčlenimo njegova glavna sestavna dela, preambulo in remu.

Pojasnilo k akustičnim shemam v prilogi

Prozodične sheme so obdelane s pomočjo programa za akustično analizo govora PRAAT.

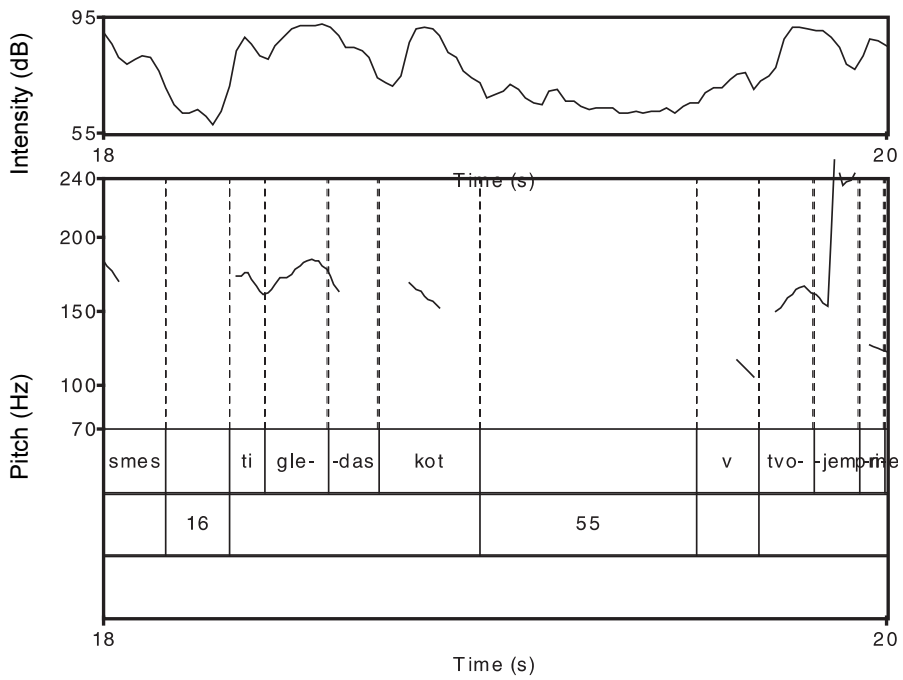
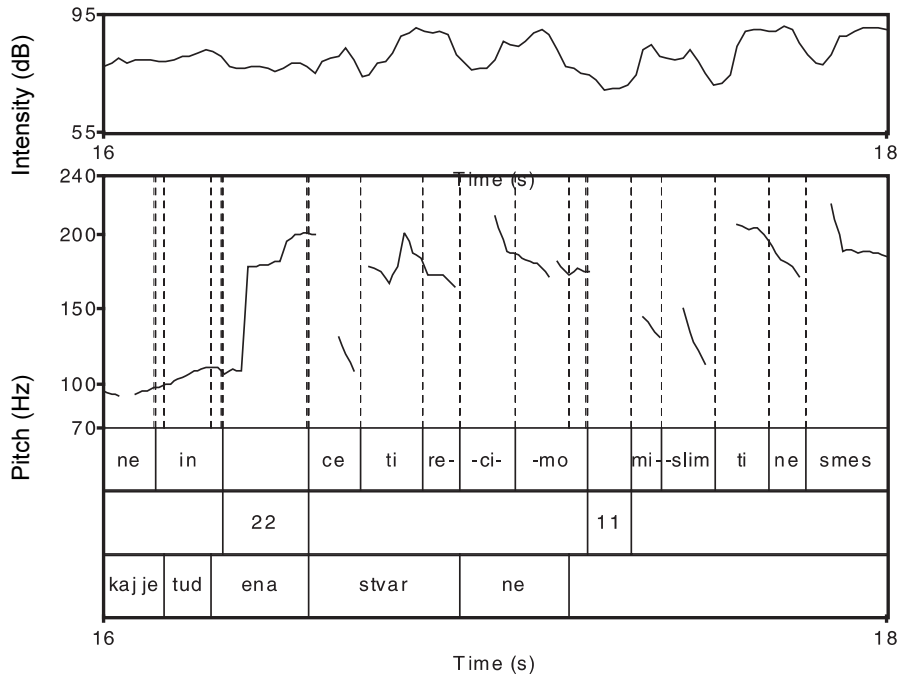
Polje »Intensity« predstavlja jakost zvočnega signala; govorčevo območje se giblje med 55 in 95 dB.

Polje »Pitch« predstavlja višino tona (F0), ki pri obravnavanem govorniku niha med 70 in 240 Hz.

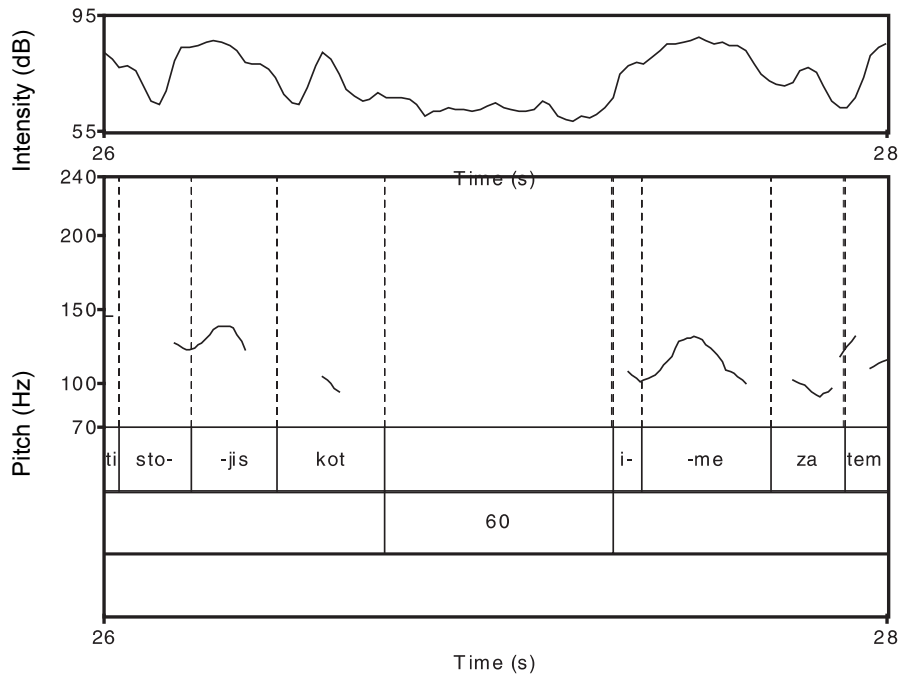
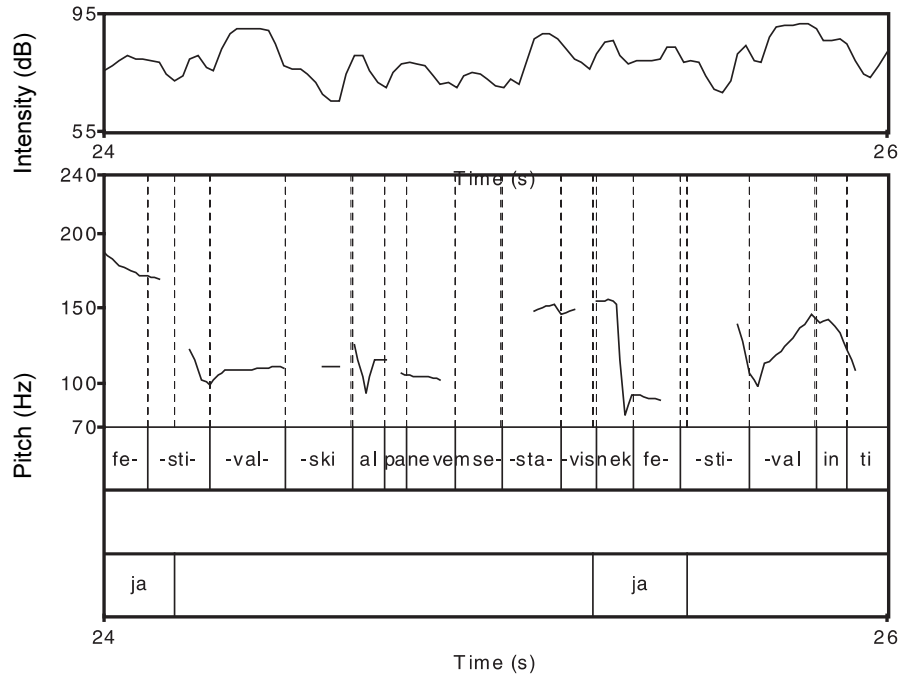
»Time« označuje časovni potek (trajanje) govora. Vsak interval zajema 2 sekundi posnetka, pas med transkripcijama označuje premore (merjene v stotinkah sekunde).

Zgornji pas transkripcije vsebuje izrekanje govorečega, spodnji pa intervencije soudeležencea.

Priloga: sheme intonacijskih obrisov obravnavane govorne izmenjave

Literatura

- Benveniste, Émile, 1988: *Problemi splošne lingvistike I*. Ljubljana: Studia humanitatis.
- Delattre, Pierre, 1966: Les dix intonations de base du français. *French Review* 40/1. 1–14.
- Kerbrat-Orecchioni, Catherine, 1999: *L'énonciation*. Armand Colin.
- Lacan, Jacques, 1966 [zadnja izdaja 1999]: *Écrits I*. Seuil.
- Milner, Jean-Claude, 1989: *Introduction à une science du langage*. Seuil.
- Morel, Mary-Annick in Danon-Boileau, Laurent, 1998: *Grammaire de l'intonation*. Ophrys.
- Novarina, Valère, 1999: *Devant la parole*. P. O. L.
- Rossi, Mario et alii, 1981: *L'intonation. De l'acoustique à la sémantique*. Klincksieck.
- Saussure, Ferdinand de, 1997: *Predavanja iz splošnega jezikoslovja*. Ljubljana: Studia humanitatis.
- Vitez, Primož, 1999: Od idealnih jezikovnih struktur k strategiji realnega govora. *Slavistična revija* 47/1. 23–48.
- Zwitter, Ana, 2002: Les stratégies intonatives à l'échange oral en slovène et en français. *Linguistica* XLII. 121–130.